

Kristof De Rynck:

Moral & etik i det politiska engagemanget hos Ernest Mandel

Ernest Mandel var marxisten som gav marxismen det moraliska värde den förtjänar. Det finns för varje socialist, sade Mandel, två huvuduppgifter. För det första den självkritiska samhällsanalysen. "Begripa världen för att kunna förändra den". För det andra det kompromislösa motståndet mot orättvisan.

Det sista ingår i Mandels "revolutionära humanism", hans övertygelse att människorna mäktar besluta gemensamt, och att mänsklighetens historia är människors praxis (resultatet av växelverkan mellan teori och praktik). För Mandel är politik följaktligen att frigöra människan ur hennes tillstånd av främlingskap, drängtillvaro och förtryck.

Mandelns moral består av fem element eller lärosatser. Sammantaget utgör de en frihetsmoral, som är värdig varje radikal humanist. Marxismen tillför det ulti­ma värdet, då den gör begripligt hur samhället kan förändras till ett frihetens rike.

Människans främlingskap

Den första lärosatsen är den *anti-kapitalistiska kritiken*. Kapitalismen tvingar oupphörligt fram förnyelse och skapar förutsättningar, som är nödvändiga för det klasslösa samhället. I den meningen är den revolutionär. Men samtidigt är kapitalismen ett huvudlöst världssystem, som hotar mänsklighetens existens med kärnvapenkrig eller genom det ständiga slöseriet med jordens naturrikedomar. Den är dessutom tvungen att från tid till annan ty sig till barbari - fascistiska diktaturer - för att bevara sitt herravälde.

Kapitalismen tvingar in människan i ett tillstånd av främlingskap. Hon blir en egoistisk, asocial och ofri varelse. En dylik samhällsordning stämmer inte överens med mänsklig värdighet, eftersom människan till sin natur är skapande och social.

Därför, säger Mandel, måste en marxist följa det kategoriska imperiativet att "*göra slut på alla tillstånd där människan utsugs, undertrycks, förnedras och förfrämligas*".

Denna andra lärosats vars mål är en värld utan förtryck och ojämnlighet är en följd av kritiken av kapitalismen, och av övertygelsen att människorna måste få bestämma sin framtid själva.

Frigörelsen gäller inte endast lönearbetare. "Den proletära frigörelsen är ett nödvändigt villkor för människans allmänna och fullständiga frigörelse. Men endast ett villkor, den kan inte sättas i dess ställe". Hoppet att kunna förverkliga ett sådant samhälle är för Mandel drivkraften i motståndet mot kapitalismen.

(Ståndpunkten är inte unik utan tvärtom lika typiskt för människan som den är uråldrig.)

Självaktivitet

Den tredje lärosatsen är idén om *självaktivitet*, vilket är övertygelsen om de förtrycktas, främst arbetarklassens självförverkligande. "Arbetarklassens befrielse kan endast vara dess eget verk", stod det redan i stiftelseurkunden till Första Internationalen. Hållningen härleds ur den historiskt-materialistiska analysen av det kapitalistiska produktionssättet, där arbetarklassen ses som motorn för människornas frigörelse. Det är endast lönearbetarna som har intresse av att vända på samhällets nuvarande ordning.

Till detta kommer en annan övertygelse hos Mandel, mänsklig praxis följer - trots allt - förnuftets väg. Arbetarna måste således vara medvetna och ha självförtroendet - förnuftet - för att vidta de åtgärder, som fordras för att uppnå ett samhälle med mänskliga sociala relationer.

Men arbetets uppsplittring och sönderdelning under kapitalismen förhindrar att politisk medvetenhet uppkommer hos arbetarklassen av sig själv. Den måste hjälpas fram via en revolutionär organisation, som består av människor som kämpat till sig en politisk klassmedvetenhet. De har att vägleda arbetarna i den dagliga klasskampen så att de alltmer inser det borgerliga samhällets gränser och organiserar sig självständigt i råd, som står fria från den borgerliga staten. Råd som föder en dubbelmakt och inleder samhällets revolution.

Dessa proletära (lönearbetar-) råd är - historiskt sett - den högsta formen av arbetarnas självorganisering och de kommer att bli samhällets nya maktsorgan, när det väl behärskas av människorna själva.

Förhållandet mellan den revolutionära förtruppen och arbetarklassen är till sin art moralisk. I inget fall får förtruppen agera på klassens bekostnad. Det revolutionära partiets uppgift är tvärtom att bidra till att arbetarklassen blir allt självständigare.

Också i klasskampen måste de medel som används bidra till människans allmänna frigörelse. En hållning av att "ändamålet helgar medlen" som vi kan finna i Leo Trotskijs "Deras moral och vår" är ur Mandels syn förkastlig, även om den hävdar sig vara klassmässig. Enligt Mandel utvecklas i en stegrad klasskamp en allt högre proletär moral med viktiga mänskliga värden som anti-våld, solidaritet, samverkan och en medmänskligare individualitet.

Individens autonomi

Den fjärde lärosatsen är övertygelsen om en bättre värld, som stämmer överens med människovärdet. Mandel motsatte sig kraftigt kritiken som hävdade att marxismen avsåg att skapa ett idealt harmoniskt samhälle. Nej, sa han, marxismen kanske löser ett halvt dussin av alla de tusentals problem som finns. Men när de lösts räddas livet på tiotals miljoner människor och livet förbättras för hundratals miljoner. Och den lösningen är att föredra framom det barbari eller rent av självutplåning som kapitalismen har att ge mänskligheten. Världen blir bättre, för i socialismen existerar friheten att erbjuda alla människor en människovärdig utveckling.

Det kan födas en 'ny människa' under en ny universell moral som omdefinierar de mellanmänskliga relationerna. Det tvång som utmärker moralen under kapitalismen ersätts av en självpåtagen disciplin, som är ett resultat av debatter som människor fört, när de äntligen har makt över sig själva.

Mandel har en övertygelse om människors självbestämmande. I diskussioner och debatter om arbetardemokrati, arbetarnas politiska frihet och självorganisering (isynnerhet i kritiken gentemot stalinisters anti-socialistiska och anti-demokratiska syn) återkommer detta hos honom om och om igen.

Det leder till den femte lärosatsen. *Det får och kan inte finnas något organ som har rätten att utöva makt gentemot den enskilda människan i ett samhälle av "fritt sammanslutna producenter"*. De proletära (lönearbetar-) råden är självorganiserandets grund och det högsta samhällsorganet. Det var just därför som Ernest Mandel i likhet med Rosa Luxemburg uttryckligen kallade sig rådsocialist. Därför är vid övergången från kapitalism till socialism maktens övergång till organ av rådstyp av avgörande betydelse.

Det är denna etik och dessa moraliska motiv man bör inse, för att förstå det nästintill obegripliga att Mandel under 58 år anslöt sig till Fjärde Internationalen, trots att organisationen aldrig lyckats uppnå den arbetarmassanslutning som de tre föregående Internationalerna haft, och som är en av förutsättningarna för att nå målet om arbetarnas befrielse. Det är även denna moraluppfattning som förklarar hans livsoptimism. Ernest Mandel brukade säga; “du blir en lycklig människa med att bjuda orättvisan motstånd”.

Översättning från nederländskan *Per-Erik Wentus*.

Artikeln är ett sammandrag av *De ethische dimensie in de politieke praktijk van Ernest Mandel (1923-1995)*, Gent: 2000. -82 sid., som är författarens licentiatsavhandling.